

CZU: 81:316.752(092)

[https://doi.org/10.59295/sum4\(184\)2024_22](https://doi.org/10.59295/sum4(184)2024_22)

VALORI ETICE ȘI ESTETICE ALE PERSONALITĂȚII LUI EUGENIU COȘERIU

Cristina VULPE,

Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare

Metoda biografică dezvăluie o perspectivă complexă a lui Eugeniu Coșeriu, evidențiind interconexiunile dintre viața sa personală și contribuțiile științifice. În afara dimensiunii academice, Coșeriu este un individ cu o viață variată, împletind pasiuni precum jocul la loto, iubirea pentru vinuri și muzica populară. Reputația sa în lumea științifică contrastează cu așteptările unui „monstru sacru distant”, evidențiindu-se ca individ „cald și accesibil”. Aprecierea colegilor subliniază nu doar geniul său lingvistic, ci și calități umane notabile, precum modestia și devotamentul pentru profesie. Profesorul Coșeriu este un om cu memorie formidabilă și un spirit analitic-disociativ, având influență în sfera științifică și culturală. Metoda biografică dezvăluie complexitatea personalității sale, contribuind la o înțelegere mai profundă a omului dincolo de figura academică remarcabilă. Valorile etice și estetice ale lui Coșeriu au constituit un fundament esențial în constituirea sa ca om și cercetător, evidențiind responsabilitatea socială pronunțată.

Cuvinte-cheie: metoda biografică, Eugeniu Coșeriu, valori etice, valori estetice, geniu, lingvist, simbol.

ETHICAL AND AESTHETIC VALUES OF EUGENIU COSERIU'S PERSONALITY

The biographical method reveals a complex perspective of Eugeniu Coșeriu, highlighting interconnections between his personal life and scientific contributions. Outside the academic field, Coșeriu is an individual with a varied life, intertwining passions for playing the lotto, love for wines and popular music. His reputation in the scientific world contrasts with expectations of a „distant sacred monster”, standing out as a „warm and approachable” individual. His colleagues' appreciation emphasizes not only his linguistic genius, but also notable human qualities, like modesty and devotion to the profession. Coșeriu is a man with a formidable memory and an analytical-dissociative spirit, having influence in the scientific and cultural sphere. The biographical method reveals the complexity of his personality, contributing to a deeper understanding of the man beyond the outstanding academic figure. Coșeriu's ethical and aesthetic values constituted an essential foundation in his constitution as a man and researcher, highlighting his pronounced social responsibility.

Keywords: biographical method, Eugeniu Coșeriu, ethical values, aesthetic values, genius, linguist, symbol.

Introducere

Metoda biografică dezvăluie o perspectivă amplă asupra personalității lui Eugeniu Coșeriu, evidențiind trăsături complexe și interconexiuni dintre viața sa personală și contribuțiile sale științifice. Dincolo de dimensiunea academică, Coșeriu este prezentat ca un individ cu o viață bogată și variată, în care se împletesc pasiuni precum jocul la loto, aprecierea vinurilor și iubirea pentru muzica populară.

Reputația lui Coșeriu în lumea științifică este subliniată de confruntarea dintre așteptările unui „monstru sacru distant” și realitatea unui individ „cald și accesibil”. Aprecierea colegilor săi evidențiază nu doar geniul său lingvistic, ci și calități umane remarcabile, precum modestia și dragostea pentru profesie. Faptul că Eugen Coșeriu era „ascet în sensul că a făcut mari sacrificii pentru a se consacra științei” și a avut o „cultură lingvistică vastă” sugerează o dedicare profundă și o latură polivalentă a personalității sale. Metoda biografică relevă și aspecte mai puțin cunoscute, cum ar fi dorința sa de a se întoarce în Basarabia și impactul istoric al destinului acestei regiuni asupra inimii sale sensibile. Relatările despre interacțiunile sale cu studenții, conducerile universitare și colaboratorii apropiați oferă o imagine detaliată a modului său de a comunica și de a interacționa în diferite contexte. Pasiunea sa pentru știință și capacitatea de muncă intensă sunt evidențiate prin aspecte precum programările rigide și somnul redus. Faptul că profesorul Coșeriu a avut o memorie formidabilă și un spirit analitic-disociativ reprezintă aspecte ce susțin prestigiul său în domeniul științific. Relațiile familiale și cele personale ale lui Coșeriu, inclusiv povestea de dragoste cu Nona Stolîpin

și legăturile cu familia sa, oferă o imagine de ansamblu asupra omului din spatele marelui savant. Impactul lui Eugeniu Coșeriu în sfera științifică și culturală este reliefat prin influența sa asupra studenților, colegilor și a lingvisticii în general. Metoda biografică relevă complexitatea și diversitatea personalității lui Coșeriu, contribuind astfel la înțelegerea mai profundă a omului dincolo de figura academică remarcabilă. Valorile etice și estetice ale personalității lui Eugeniu Coșeriu au constituit un fundament esențial în constituirea sa ca om și cercetător. Coșeriu a fost cunoscut pentru onestitatea și integritatea sa în cercetare și viața de zi cu zi. A promovat cercetarea corectă și a respins orice formă de manipulare sau distorsiune a informațiilor. Personalitatea lui Coșeriu a fost caracterizată de o responsabilitate socială pronunțată.

Fiind geniu, niciodată nu s-a comportat ca un monstru distant cu nimeni și nimic din ce e omenesc nu i-a fost străin. Avea și E. Coșeriu micile sale slăbiciuni: hobby-ul de a juca la loto, unde mai mult pierdea decât câștiga; prefera vinurile românești, spaniole, italiene, franțuzești (deținea și o colecție valoroasă); adora muzica populară (avea sute de discuri ale Măriei Tănase, ale Măriei Lătărețu, ale rapsozilor basarabeni); fuma doar țigări „Dunhill”. V. Butnaru îl descria pe Eugeniu Coșeriu ca fiind „extraordinar de viu” [1], cu un simț al umorului pronunțat, aspecte care îl făceau accesibil și plăcut în interacțiunile sociale. Această caracteristică contravenea așteptărilor dlui Butnaru, care anticipa distanța și inaccesibilitatea asociate de obicei cu „monștrii sacri” [1] din Chișinău, E. Coșeriu se evidențiază prin accesibilitatea și căldura umană. În ciuda statutului său de savant de prim rang, lingvistul reușea să mențină o legătură umană și deschisă față de ceilalți. Profesorul era „mobil” [1] și „ager” [1], o personalitate dinamică, implicată și receptivă. Avea un grad înalt de organizare și acorda o mare atenție la detalii, căci își programa riguros și minuțios activitățile pentru un an-doi înainte. Iar simțul umorului și atitudinea binevoitoare contribuiau la crearea unei atmosfere prietenoase și deschise, calități esențiale în construirea unui mediu academic stimulat și productiv.

Poetul Gr. Vieru evidențiază modestia lui E. Coșeriu, care vorbea aproape în șoaptă și evita să se prezinte ca parte a elitei lingvistice mondiale, fiind lipsit de aroganță. Această modestie este notabilă, în deosebi în contextul realizărilor sale excepționale în domeniul lingvisticii. În schimb, lingvistul manifesta o „fanatică dragoste pentru profesiunea sa” [2, p. 18], sugerând o pasiune profundă și angajament față de domeniul lingvistic. Profesorul E. Coșeriu avea o „nemărginită capacitate de muncă – moartea l-a găsit, numai piele și oase, la masa de scris.” [2, p. 18] Văzut ca un om de știință profund umil și devotat, profesorul Coșeriu nu doar că a adus contribuții semnificative în domeniul său, dar a făcut-o cu o modestie și o pasiune pentru profesia sa care l-au definit în ochii celor care l-au cunoscut.

E. Coșeriu era perceput ca o persoană ilustră, iar în timp ce vorbea, emana un calm regal. Avea o prezență impunătoare și autoritară, reflectând un caracter distins și demn. În timpul comunicării, profesorul adopta o atitudine lucidă și gravă. Avea o manieră de a vorbi clară și convingătoare, „cu priviri fugare” [3, p. 8] și „gesticulând cu măsură” [3, p. 8], caracteristici ce indică o comunicare deliberată și profundă. N. Sarmandu evidențiază faptul că E. Coșeriu „a fost un ascet” [4], dispus să facă „mari sacrificii” [4], inclusiv în viața personală, „pentru a se consacra în întregime științei” [4]. Această dedicare totală sugerează o devotare excepțională față de domeniul său de activitate. Profesorul Coșeriu era temut de colegi la congrese, generând emoții printre conferențieri atunci când intra în sală, aspect care poate fi interpretat în sensul respectului și autorității de care se bucura în domeniul lingvisticii. Deși putea fi subiectiv în aprecieri personale, în domeniul științific, Coșeriu „era necruțător de obiectiv” [4]. Or, această abilitate de a separa subiectivitatea de obiectivitate este esențială în cercetarea științifică. Lingvistul era „foarte prietenos cu colaboratorii apropiați, cu românii în general, cu basarabeni în special.” [4], fapt ce indică o latură umană caldă și deschisă a personalității sale. Eugeniu Coșeriu era cunoscut pentru „o cultură lingvistică vastă, cu lecturi profunde în domeniul filozofiei, esteticii” [4] și literaturii. Domeniile de interes includeau operele unor autori precum: Platon, Aristotel, Sfântul Augustin, G. Vico, Kant, Hegel, W. von Humboldt, B. Croce, A. Pagliaro, A. Banfi. Acest spectru larg de cunoștințe sugerează o abordare interdisciplinară și o pregătire solidă în multiple domenii ale gândirii umane.

E. Coșeriu era remarcabil prin „naturaletă” [5, p. 12] sa în comunicare, calitate care sugerează că nu doar era un intelectual de prestigiu, ci și un om accesibil, căruia îi venea ușor să intre în contact cu ceilalți. Stilul său de comunicare era „degajat” [5, p. 12] și utiliza un limbaj „pitoresc” [5, p. 12], aborda subiectele cu simplitate și originalitate, fără să recurgă la complexitate inutilă sau jargon academic greu de înțeles.

Iar utilizarea umorului în discurs dădea un aspect plăcut personalității sale. Lingvistul avea o memorie „fenomenală” [5, p. 12], calitate importantă pentru un om de știință și poate explica, în parte, amploarea cunoștințelor sale enciclopedice. Avea o capacitate de muncă deosebită, aspect care a contribuit major la succesul și influența sa în domeniul lingvisticii. Totodată, nu a știut ce înseamnă oboseala până la o vârstă la care alții caută „elixirul vieții” [5, p. 12], căci dormea doar 3 ore pe noapte, aspect ce subliniază energia și pasiunea persistentă pentru muncă și studiu a profesorului E. Coșeriu, chiar și în etapele târzii ale vieții sale. E. Coșeriu nu doar excela în domeniul academic, ci și oferea o prezență umană autentică, fiind apreciat pentru calitățile sale umane și profesionale.

Fiind un filosof și teoretician sadea, avea o capacitate extraordinară de a explica și cele mai complicate și consistente teorii în timp scurt și pe înțelesul tuturor. Discursul său abunda de exemple din diferite limbi și domenii: lingvistică, filosofie, poezie etc., iar când observa că interlocutorul său era confuz sau obosit de informația peste măsura lui de a o înțelege, găsea la moment și câte un banc potrivit, pentru a-l readuce la tema discursului său.

Coșeriu era recunoscut pentru sinceritatea și fermitatea judecăților și atitudinilor sale. Această trăsătură îl caracteriza ca un om care nu s-a ferit să-și exprime opiniile și convingerile, fără a fi influențat de presiuni exterioare. Această deschidere și fermitate au contribuit la crearea unor idei puternice și autentice. E. Coșeriu era un „spirit impetuos” [3, p. 9], cu o energie și pasiune neobosite și nu era doar un gânditor sau cercetător, ci și un individ vibrant și plin de viață în abordarea sa către știință și cultură. E. Coșeriu a fost influențat și educat în spiritul tradiției culturale clasice sau „școala valorilor clasice” [3, p. 9] ce includea învățături fundamentale și respect pentru cunoștințele antice. Avea deschidere și adaptabilitate față de provocările epocii contemporane. El nu era limitat doar la tradițiile clasice, ci era, de asemenea, deschis la explorarea și înțelegerea noilor direcții gnoseologice și științifice ale timpului său, o personalitate echilibrată între tradiția culturală și modernitate, cu o atitudine sinceră și pasionată, care îi definește contribuția remarcabilă în știință și cultură.

Lingvistul de talie mondială, E. Coșeriu, avea o atitudine modestă și rezervată față de laudele și aprecierile excesive. Se opunea sărbătorilor și exagerărilor, preferând să evite etichetele excesive, dar înțelegea că pentru unii el reprezintă un simbol. Coșeriu manifesta empatie față de cei care nu s-au putut afirma, sugerând că el reprezintă un „simbol” [3, p. 9] pentru ei, atitudine care arată o conștiință și o preocupare pentru cei care pot fi neglijați sau nedreptățiți. Coșeriu aprecia laudele și sărbătorirea din partea basarabenilor și moldovenilor săi. El înțelegea că aceștia îl considerau „un simbol și un sprijin pe plan internațional” [6, p. 57] și se simțea „măgulit” [6, p. 57] de această recunoaștere. O altă trăsătură notabilă a personalității sale era capacitatea de a uita „lucrurile rele” [3, p. 9], fapt ce denotă o atitudine pozitivă și un accent pe aspectele constructive ale vieții. În ansamblu, Coșeriu era un om echilibrat, cu o atitudine modestă față de propriile realizări, dar recunoscător pentru impactul său asupra altora. Empatia sa, împreună cu abilitatea de a uita aspectele negative, evidențiază o personalitate care valoriza relațiile interumane și se concentra pe aspectele pozitive ale vieții.

Eugeniu Coșeriu era considerat o autoritate în domeniu și a avut respect și impact durabil în mediul academic german, chiar și după pensionare, fiind deja „meritat” [7], cu atât mai mult că succesoarea lui, profesoara Brigitte Schlieben-Lange, fusese studenta sa și ducea mai departe ideile și învățăturile lui cu referire la Școala de la Tübingen. Acest aspect subliniază nu doar prestigiul profesorului Coșeriu, ci și capacitatea sa de a influența și forma generații ulterioare de lingviști.

Profesorul E. Coșeriu avea o latură sensibilă și emoțională în legătură cu Basarabia. Pentru că, „înainte de a fi fost român în general, era basarabean în special” [7]. Acest aspect sugerează o legătură profundă și personală a profesorului cu regiunea natală, Basarabia. Coșeriu, prin originea sa basarabeană, păstra „o coardă deosebit de sensibilă a inimii” [7] în fața evenimentelor din „destinul tragic al basarabenilor în istoria de după 1812, dar mai ales după 1944” [7]. E. Coșeriu avea o imagine de persoană dură și inflexibilă, în lumea științifică, dar slăbiciunea pentru Basarabia era una dintre puținele zone unde profesorul arăta o căldură și generozitate neașteptate. Acest aspect poate fi interpretat ca o expresie a atașamentului său profund față de rădăcinile sale și față de istoria tragică a regiunii marcând astfel o dimensiune sentimentală și patriotică a personalității sale.

Coșeriu participa activ la sesiuni și întruniri științifice. El nu numai că asculta atent fiecare prezentare, dar „mergea din secțiune în secțiune și discuta cu referentul de la egal la egal” [8]. Avea o atitudine deschisă și interes față de contribuțiile tuturor, indiferent de nivelul de experiență. El știa să facă observații într-un mod specific, „fără a umili pe celălalt” [8]. Acest aspect evidențiază abilitatea sa de a critica și de a oferi feedback într-o manieră constructivă, menținând totuși respectul pentru celălalt și stimulând interesul acestuia „față de studiul filologic” [8]. Deși era „o fire tranșantă” [8], Coșeriu era capabil să își adapteze comportamentul în funcție de context. Acepta oameni și idei, dar nu pe oricine și oricum. Această abordare se potrivea personalității sale distinctive. Modul în care Coșeriu se comporta în cadrul ședințelor și întâlnirilor științifice era perceput ca o adevărată lecție de comportament în sfera științei. Prestanța sa și modul în care interacționa cu ceilalți demonstau un standard înalt de profesionalism și respect față de procesul științific.

Eugen Munteanu îl descrie pe E. Coșeriu ca având o forță vitală impresionantă, suportând discuții lungi „de peste zece ore, condimentate din plin cu «fructele pământului»” [9, p. 13] fără semne de oboseală, dând dovadă de un angajament intens în discuții și activitate academică, ceea ce sugera o pasiune profundă pentru domeniul său de studiu. Calitățile de luminozitate și luciditate sunt evidențiate, iar simțul umorului al lui Coșeriu este menționat ca un aspect care stimula atmosfera. Aceste caracteristici contribuie la imaginea unui profesor complex și interesant. Coșeriu avea o combinație de generozitate și intransigență. Își susținea discipolii necondiționat în public, dar în intimitate îi provoca cu sarcini dificile: „magistrul Coșeriu își «chinuia» în intimitate elevii dându-le adesea sarcini covârșitoare, dar îi susținea și apăra în public necondiționat, uneori până la limita subiectivismului inacceptabil.” [9, p. 13]. Această dualitate arată abordarea sa complexă față de relațiile cu elevii săi. E. Coșeriu era cunoscut pentru atitudinea sa critică și disprețul „față de impostură” [9, p. 13], dar în același timp avea un profund „respect pentru documentul filologic” [10, pag. 332] și se angaja într-o „teoretizare temperată” [10, pag. 332]. Concordanța între critică și respect relevă o abordare echilibrată față de cercetarea lingvistică. Avea o sănătate robustă, un „temperament vulcanic” [10, pag. 332-333] și un „apetit pentru efortul intelectual continuu” [10, pag. 332-333], ceea ce ilustrează dedicarea sa în domeniul academic și pasiunea pentru știință. Profesorul Coșeriu manifesta o rezervă față de hagiografie și cultul excesiv pentru personalitatea sa. Aprecierea lui pentru asimilarea creatoare a ideilor sale și respingerea elogiilor interesate sugerează o atitudine realistă față de impactul său și o orientare către esența științei. Aceste impresii ale profesorului ieșean, Eugen Munteanu, dezvăluie o personalitate complexă și exigentă, caracterizată de o combinație unică de calități, de la forța vitală și generozitate până la critica aspră și apetitul nemărginit pentru cunoaștere. Coșeriu nu și-a idolatrizat magistrii. Avea o conștiință a propriei valori, era orgolios și se considera un mare lingvist al epocii sale. În viziunea lui E. Munteanu, E. Coșeriu se prezenta în dialog printr-o combinație subtilă de atitudine „distant-olimpiană și condescendență paternă” [10, pag. 337]. Această abordare complexă sugerează o personalitate intrigantă și un profesor cu o prezență distinctă. Coșeriu impresiona prin erudiția sa și precizia formulărilor. Fiecare detaliu și fragment de frază erau percepute ca parte a unui „mecanism complex” [10, pag. 337], integrat cu grijă, ceea ce denotă nu doar o cunoaștere extinsă, ci și o abilitate de a integra și sintetiza informațiile într-un mod clar și coerent. Descrierea dialogului cu E. Coșeriu sugerează că acesta nu era doar un savant, ci și un adevărat „performer” [10, pag. 337]. Calitățile sale în discuții și în modul de a prezenta idei arată că știa să captiveze și să încante auditoriul, creând o experiență memorabilă pentru cei care interacționau cu el. E. Munteanu subliniază că atunci când citești articolele lui Coșeriu, ai sentimentul că „lucrează o minte deopotrivă de profundă, dar și extrem de sistematică și metodică” [10, pag. 335-336]. Aceasta indică nu doar adâncimea gândirii, ci și abilitatea sa de a organiza și structura informația într-un mod logic și coerent. Este evidențiată convingerea pe care E. Coșeriu o transmite prin articolele sale. Stăpânirea completă a subiectului și abilitatea de a convinge cititorii despre validitatea ideilor sale contribuie la imaginea unui gânditor autoritar și persuasiv. Coșeriu nu era doar un savant prolific, ci și un comunicator talentat, capabil să creeze impact prin dialogul său captivant și prin scrierile sale profunde și bine structurate.

După cum afirma dr. Cristinel Munteanu, E. Coșeriu „avea o memorie formidabilă” [11, p. 40], avea capacitatea de a reține informații, abilitatea de a le recupera cu precizie, chiar și în contexte aparent neesențiale. E. Munteanu sublinia că profesorul Coșeriu era „posesor al unei memorii fenomenale, al unui spirit analitic-disociativ exersat în nuanțe, dar și al necesarei capacități de sinteză ... spirit atras de meditația

filozofică și filolog riguros, stăpânit de ambiția lucrului bine făcut...” [12, p. 53.] Aceste trăsături subliniază faptul că memoria sa nu era doar o abilitate de reținere, ci și un instrument al gândirii analitice și sintetice. Coșeriu era atras de meditația filozofică și avea un spirit riguros în domeniul filologiei. Această atracție către reflecție filozofică indică o latură profundă și conceptuală a gândirii sale, iar rigurozitatea filologică arată preocuparea pentru detalii și precizie în analiza limbajului. Calitatea sa de a fi stăpânit de „ambitiția lucrului bine făcut” [12, p. 53.] relevă un standard înalt de excelență și preocuparea pentru calitate în activitatea sa științifică. Această ambiție sugerează nu doar un interes intelectual, ci și o dorință profundă de a contribui cu lucrări de valoare în domeniul lingvistic. În concluzie, aceste impresii subliniază că memoria lui Coșeriu nu era doar o facilitate tehnică, ci un instrument esențial al gândirii sale analitice, sintetice și riguroase, contribuind la excelența sa în domeniul lingvistic și filozofic.

Fiica, (din prima căsătorie) Eugenia Coșeriu de Lettner, cu referire la tatăl său spunea că era o „personalitate complexă și aparent contradictorie” [13, p. 7], fapt ce subliniază diversitatea trăsăturilor sale. Această complexitate poate fi înțeleasă ca rezultat al multiplelor influențe și experiențe care au contribuit la formarea sa. Mai era „stoic și epicurean” [13, p. 7], adică el îmbina elemente aparent opuse. Stoicismul poate să indice o atitudine de sobrietate și rezistență în fața adversităților, în timp ce epicurianismul sugerează o căutare a plăcerii și a bucuriei în viață. Combinarea raționalului cu sentimentalul în personalitatea sa sugerează o abordare echilibrată a vieții. Coșeriu putea să manifeste atât latura sa logică și analitică, cât și cea emotivă și empatică. Fiica îl vedea „auster și pasional” [13, p. 7] ceea ce indică din nou dualitatea în comportamentul său. Această combinație poate reflecta abordarea sa serioasă față de anumite aspecte ale vieții, alături de o pasiune profundă pentru domeniile sale de interes. Coexistența distanței și afecțiunii în relațiile sale personale subliniază capacitatea sa de a gestiona relațiile interumane într-un mod echilibrat, manifestând, în același timp, atât rezervă, cât și caldura emoțională. Originea acestor trăsături venea din cunoașterea „profundă a istoriei și a ideilor autorilor clasici” [13, p. 7]. Coșeriu a fost, astfel, influențat de moștenirea culturală și filozofică care a conturat gândirea umană de-a lungul secolelor. În ansamblu, acest portret oferă o imagine bogată a personalității lui Eugeniu Coșeriu, arătând că diversitatea sa nu a fost rezultatul unor contradicții arbitrare, ci a unei integrări inteligente a aspectelor variate ale vieții și cunoașterii.

Revenirea lui Eugeniu Coșeriu în România după 28 de ani de exil a fost un moment profund și complex, influențat atât de dorința sa personală de a se reîntoarce la rădăcinile sale, cât și de circumstanțele politice și diplomatice ale vremii. Coșeriu a manifestat mereu dorința puternică de a reveni în țara sa natală. Exilul său a fost marcat de această râvnă persistentă de a reveni la baștină, în pofida unor condiții politice nefavorabile. Iar „revenirea la familie” [14, p. 9] pune în evidență importanța relațiilor personale și a conexiunilor familiale în viața lingvistului. Regimul comunist din România a interzis chiar și să i se rostească numele, făcând astfel dificilă posibilitatea unei întoarceri deschise și oficiale. Acest aspect arată gradul de represiune existent în perioada respectivă. Participarea la Congresul Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică din 1968 a marcat o oportunitate deosebită pentru Coșeriu de a reveni în țară. În acest context, el a făcut presiuni diplomatice pentru a-și vedea familia, exprimându-și nemulțumirea față de restricțiile impuse de regim. Coșeriu însuși a intervenit pe lângă „ambasadorul României de atunci, dl Oancea” [15], pentru a-și rezolva problema familială („și-a exprimat revolta că părinților săi nu li se permite să-l viziteze la domiciliu, în Germania” [15]), arătând astfel importanța relațiilor personale în negocierile diplomatice. „România comunistă a cedat” [15], fapt care a evidențiat recunoașterea statutului său de somitate științifică la nivel mondial și dorința de a se bucura de prestigiul adus de participarea sa la un eveniment internațional important. După 1971, Coșeriu vine în România de mai multe ori în vizite private, însoțit de copii, în deosebi la Sinaia și București, unde se întâlnește cu părinții, sora, Roman și Irina Mândăcanu ș.a. Revenirea lui Coșeriu în România a fost, așadar, un eveniment complex, care a implicat atât aspecte personale, cât și dimensiuni politice și diplomatice semnificative.

În 1975 se stinge din viață Ion Coșeriu și fiul său vine la înmormântare. Dar întoarcerea propriu-zisă a fost cu mult mai târziu: „M-am întors în Basarabia nu după douăzeci și opt de ani, ci după cincizeci și unu de ani, în 1991” [14, p. 10.], când a revenit în calitate de basarabean cunoscut de basarabeni, și nu ca un lingvist străin. Coșeriu descria revenirea sa în Basarabia, subliniind perioada extrem de lungă de timp în care a fost separat de locul său natal. El vedea importanța identității sale ca basarabean cunoscut de basarabeni, subliniind că nu a revenit doar ca un lingvist străin, ci ca un fiu al aceluși loc. La întoarcere, Coșeriu

a căutat locurile din copilăria și adolescența sa și a constatat cu tristețe că multe dintre acestea au dispărut. Casa părintească nu mai exista, a fost înlocuită cu un monument în memoria ostașului sovietic, iar multe schimbări au fost aduse de trecerea timpului.: „am realizat că sunt un dezrădăcinat care, într-un fel sau altul, a rămas parțial acolo” [16, p. 99]. A găsit doar un nuc din vremurile sale anterioare „am văzut că era al meu și l-am mângâiat și am simțit, cumva, că și el îmi răspunde.” [16, p. 100].

Marius Sala remarcă puterea fizică a lui Coșeriu, subliniind că acesta avea capacitatea de a lucra ore în șir fără a simți oboseala, lucrând intens noaptea și dormind doar două ore, ceea ce evidențiază angajamentul său față de munca științifică și dedicarea sa extremă. M. Sala subliniază că geniile, precum Coșeriu, „nu pot fi urmate fără riscul de a crea o lamentabilă pastișă” [17, p. 6]. Aceasta indică faptul că abordarea și abilitățile excepționale ale lui Coșeriu erau unice și dificil de replicat în mod autentic. La Tübingen, Coșeriu adopta o apariție impunătoare și școlară, cu un costum închis la culoare, „cravată și cămașă albă” [18, p. 6]. Prestanța sa, conform acad. Marius Sala, corespundea cu imaginea clasică a unui profesor universitar. Aceste impresii evidențiază nu doar calitățile științifice ale lui Coșeriu, ci și aspecte legate de temperamentul său și de modul în care și-a abordat munca și prezența în cadrul academic. Este evident că M. Sala îl admira nu doar pentru contribuțiile sale științifice, ci și pentru dedicarea și etosul său de muncă excepțional.

Eugeniu Coșeriu se căsătorește cu Adela Pisani, iar cei doi se mută în Uruguay, unde își întemeiază o familie. Au patru copii: Anna-Maria, Laura Adriana, Hans Victor și Paul Adrian (numit Adelchi, după numele mamei sale). Dar, în timp, cuplul se desparte. Motivul fiind acela că profesorul Coșeriu nu a acordat mult timp familiei, ceea ce a contribuit la deteriorarea relației. Într-un interviu, profesorul Coșeriu menționa că atunci când băieții au vizitat România la vârsta de 11-12 ani, au început să învețe limba română, deoarece bunica lor „nu vorbea altă limbă” și „ea li se adresa în limba română până se înțelegeau” [14, p. 11].

Zinovia, mama lui Eugeniu Coșeriu, a trăit până în anul 1992, atingând vârsta de 90 de ani. Ea a efectuat mai multe vizite în Germania pentru a se întâlni cu fiul ei. În prima vizită a mers singură, după ce a fost invitată de către un reprezentant al securității din România, care i-a solicitat să redacteze o cerere pentru a obține permisiunea de a-și vizita fiul. În 1985, mama profesorului a efectuat a doua vizită în Germania, fiind însoțită de fiica sa, Iulia.

Sora lui Eugeniu Coșeriu, Iulia Coșeriu, a fost supusă unor restricții de călătorie și interdicții până în anul 1972, din cauza implicării sale în activismul anticomunist. În perioada tinereții, „a fost condamnată la șase ani de detenție politică” [15], având ca bază participarea la protestele anticomuniste din 1947, în timp ce era „studentă la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din Iași” [15]. După eliberare, i s-a refuzat dreptul de a profesa în domeniul său, respectiv ca „profesor de limba română” [15]. Iulia Coșeriu a reușit să părăsească România și să ajungă în Germania pentru prima dată în 1982, când era deja pensionară, după intervenții la nivel diplomatic din partea ambasadei de la Bonn. Ulterior, drepturile ei au fost restabilite și a putut să lucreze „ca învățătoare de limba română într-un sat de lângă București.” [15].

O fascinantă poveste de dragoste l-a urmărit și l-a marcat pe distinsul lingvist pe parcursul întregii sale vieți, evoluând ca o relație complexă, însă păstrându-și caracterul platonice și distanța temporală. Ieșeanca Nona Stolîpin (Stavschi), o descendentă a cnejilor ruși, timp de 63 de ani a purtat în suflet dragostea pentru tânărul licean Eugeniu, ce era îndrăgostit de sora ei mai mare, Irina. Îl cunoscuse când el avea 14 ani, iar ea 8. Tânărul Coșeriu era un oaspete aproape zilnic al familiei Stavschi. Nona, deși prea tânără pentru a participa la discuțiile între Eugeniu și Irina, își găsea mereu modalități de a se apropia și a asculta, sub îndrumarea mătușii Nătălița „pentru a vedea dacă se sărutau.” [19]. Această relație s-a desfășurat într-un mod amplu, marcat de poveștile lor de viață individuale și de evenimentele semnificative, precum disputa definitivă dintre Eugeniu și Irina pe 5 martie 1938, în ziua aniversării Irinei, care împlinea 19 ani. Viața i-a separat, iar reîntâlnirea lor a avut loc după 63 de ani, în 2001, când Eugeniu Coșeriu a fost invitat să susțină o conferință la Chișinău. Următorul an le-a oferit posibilitatea de a se vedea mai des în România, unde se mutase Nona Stolîpin. Ultimul contact telefonic, marcat de tăcere și lacrimi „nu a spus nimic, a plâns în hohote” [19], a avut loc în august, înainte de moartea lui Eugeniu Coșeriu, care „nu dorea să moară” [19]. În acest moment, el și-a exprimat dorința ca Nona să aibă grijă de el și după plecarea sa, o responsabilitate pe care aceasta încearcă să o îndeplinească până în prezent, fiind vorba despre un film autobiografic despre Eugeniu Coșeriu.

V. Pavel sugerează o asociere interesantă între caracterul sau personalitatea lui Eugeniu Coșeriu și zodia chineză a Cocoșului. Pavel îl descrie pe savantul născut în această zodie ca fiind pregătit „în orice moment să intre în dispută, pe un timp nelimitat, fără să se obosească prea mult” [20, p. 57.], subliniind astfel o caracteristică de dezbatere și rezistență. Pavel menționează că parcursul vieții și al carierei profesionale a lui Coșeriu reflectă într-un fel sau altul trăsăturile specifice ale acestei zodii. V. Pavel pune în discuție întrebarea retorică privind elaborarea zodiacurilor și sugerează ideea că acestea ar fi putut fi influențate de viața și activitatea complexă a lui Eugeniu Coșeriu, aspect care poate fi interpretat ca o provocare a ideii de determinism astrologic și, în același timp, ca o elogiare subtilă a potrivirii dintre trăsăturile specifice ale zodiei Cocoșului și caracterul distinct al lui Coșeriu: „zodiacurile... n-au fost oare elaborate având ca punct de reper tocmai viața și activitatea octogenarului E. Coșeriu?” [20, p. 57.].

Când se pensionase, profesorul E. Coșeriu era măcinat de gândul și tentația de a reveni cu traiul la Iași, orașul cu semnificație afectivă puternică pentru el, de care era legat sufletește, unde intenționa să-și cumpere o casă. Visul său de a reveni la rădăcinile sale însă nu a mai fost posibil de realizat. După o activitate atât de fructuoasă, după o carieră prolifică și o viață atât de zbuciumată, la 81 de ani este răpus de o boală nemiloasă, cancer de prostată generalizat, galopant în ultima fază. Când starea sănătății i se agravase mult, la căpătâi i-a stat fiica Eugenia și unica lui soră Iulia Coșeriu, venită tocmai de la București. Înainte de moarte, la spitalul unde fusese internat, l-a vizitat un preot catolic cu care a vorbit în decurs de două ore în limba croată. S-a stins din viață sâmbătă, la 7 septembrie, 2002, după orele de prânz, la 81 de ani. A fost înhumat la 12 septembrie, la cimitirul Stadtfriedhof, Tübingen, locul de odihnă finală al unor figuri ilustre precum Hölderlin, Uhland și al fostului cancelar Kissinger.

Fiul Adelchi, fiind rugat de Eugenia Bojoga, după înmormântare, să aibă grijă de cărțile tatălui său, „pentru că el nu este numai al lor, ci al lumii întregi” [21, p. 13], a răspuns: „Mereu a fost tata al lumii întregi, numai al nostru nu!” [21, p. 13] Răspunsul dat exprimă o viziune unilaterală asupra relației dintre Eugeniu Coșeriu și familia sa, în special al fiul său, Adelchi. Prin afirmația sa, Adelchi pune în evidență dualitatea identității tatălui său. Pe de o parte, Coșeriu era perceput ca o figură publică și universală, recunoscută și apreciată în întreaga lume pentru contribuțiile sale științifice, pe de altă parte, acest aspect al notorietății sale mondiale putea să creeze distanța și să îl facă să pară mai puțin prezent în sfera personală și familială. În ciuda prestigiului și recunoașterii internaționale, relația lui Coșeriu cu familia sa, în special cu fiul său, a putut să sufere din cauza dedicării intense față de profesie și față de latura publică a vieții sale. Această dualitate în identitatea lui Coșeriu ilustrează uneori dificultatea de a reconcilia viața profesională intensă cu angajamentul față de cei apropiați.

Valeriu Rusu într-un comunicat a menționat impactul semnificativ pe care Eugen Coșeriu l-a avut asupra lingvisticii mondiale și asupra comunității românești, unde a fost perceput ca un exponent de seamă al lingvisticii secolului XX, cu realizări remarcabile care au influențat dezvoltarea acestei discipline la nivel mondial și că: „Prin dispariția lui Eugen Coșeriu, lingvistica mondială a pierdut pe unul dintre cei mai reprezentativi savanți ai secolului al XX-lea, iar noi, românii de pretutindeni... și o mare inimă de român!” [22, p. 57], personalitatea sa fiind un model de mândrie și inspirație pentru comunitatea românească.

E. Bojoga propune o perspectivă asupra traiectoriei academice și biografice a lui Eugeniu Coșeriu, interpretându-l ca pe un individ care parcurge un traseu intelectual „invers” [23, p. 81] față de mișcarea istorică a romanizării. Afirmând că „pleacă din Dacia, merge la Roma, studiază la Roma, se «romanizează»” ceea ce indică o inversare a direcției de migrație culturală, sugerând că profesorul Coșeriu, deși originar din Dacia (zona geografică ce include și România), urmează un parcurs care îl duce spre Roma și, prin extensie, către cultura și influența romană. Apoi, plecând la Montevideo, Coșeriu obține o perspectivă panoramică asupra României. Iar distanța geografică îi permite să obțină o privire mai cuprinzătoare asupra culturii românești. Dumneaiei face o analogie între realizările lui Coșeriu și împăratul roman Traian, prin metafora „un Traian al Literelor” [23, p. 81], sugerând că savantul român a dobândit o distincție sau merit similar în domeniul literelor. Această comparație poate indica aprecierea impactului extins al lui Coșeriu în sfera științifică și literară, evidențiindu-l ca pe un lider sau reprezentant remarcabil al acestui domeniu.

„Păcat că și giganții trec în altă lume” [22, p. 9], se lamenta Marius Sala, exprimându-și regretul asupra inevitabilității dispariției persoanelor de excepție care, în cele din urmă, sunt supuse aceluiași ciclu al vieții

și al morții ca și ceilalți oameni. Totodată, dumnealui sugerează ideea că aceste personalități marcante trec într-un alt plan sau într-o altă dimensiune, subliniind efemeritatea vieții și regretul asociat cu pierderea unor figuri deosebit de importante și influente, punând accentul pe caracterul inexorabil al dispariției umane, indiferent de statura sau impactul personalității.

Concluzii

Antoine de Saint-Exupéry era de părerea că înțelepciunea profundă trebuie căutată în inimă, în opoziție cu o cercetare aparent ineficientă și dispersată a cunoașterii externe: „Oamenii cultivă cinci mii de trandafiri în aceeași grădină ... și nu găsesc ceea ce caută ...și totuși, ceea ce caută ar putea fi găsit într-un singur trandafir sau într-un strop de apă. Dar ochii sunt orbi. Cu inima trebuie să cauți.” („Micul prinț”). Această idee se poate aplica și în contextul valorilor și recunoașterii genilor, unde poporul român, a fost mereu preocupat să găsească aceste valori în afara propriilor granițe. În cazul lui Eugeniu Coșeriu, considerat a fi „acel diamant” sau „strop de apă”, geniul său a fost subapreciat în țara sa natală. Iar prin metafora grădinii și a căutării în vecinătate putem indica faptul că acele valori excepționale și genialitatea au fost trecute cu vederea sau subapreciate de către contemporanii săi români. Vântul tineresc al sorții l-a purtat pe Eugeniu Coșeriu în afara baștinei, peste mări și țări, ca să înfrumusețeze o altă grădină și unde mii de ochi au fost ațintiți asupra lui, unde a fost mai bine înțeles și apreciat. Este colosal de important să recunoaștem valorile autentice, căci geniul trebuie căutat și înțeles cu inima, nu doar cu ochii.

Referințe:

1. BUTNARU, V. *Modelul Coșeriu: Evocare Eugeniu Coșeriu. Anchetă cu participarea unor lingviști, scriitori, oameni de cultură români și străini*. În: *Contrafort*, 2003, nr. 108-109, ISSN 1223-1576. <http://www.contrafort.md/old/2003/108-109/617.html> [Accesat la 05.06.2022].
2. VIERU, G. *Două neîmplinite dorințe ale lui Eugen Coșeriu*. În: *Limba Română*, Chișinău, 2002, Nr. 10, p. 17-18. ISSN 0235-9111. <https://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=4130> [Accesat la 05.06.2022].
3. COȘERIU, E. *Universul din scoică*. Interviu, Chișinău, Știința, 2004, p. 9. ISBN: 9975-67-456-9.
4. SARAMANDU, N. *Modelul Coșeriu: Evocare Eugeniu Coșeriu. Anchetă cu participarea unor lingviști, scriitori, oameni de cultură români și străini*. În: *Contrafort*, 2003, nr. 108-109. ISSN 1223-1576. <http://www.contrafort.md/old/2003/108-109/617.html> [Accesat la 05.06.2022].
5. BANTOȘ, A. *Eugeniu Coșeriu și cartea noastră de identitate*. În: *Limba Română*, Chișinău, 2021, nr. 4, p. 9-16. ISSN 0235-9111. <https://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=4129> [Accesat la 25.04.2022].
6. *Eugeniu Coșeriu acasă*. În: „*Sud-Est*”, 1998, nr. 3, p. 57. ISSN 1857-0143.
7. FASSEL, L. *Modelul Coșeriu: Evocare Eugeniu Coșeriu. Anchetă cu participarea unor lingviști, scriitori, oameni de cultură români și străini*. În: *Contrafort*, 2003, nr. 108-109. ISSN 1223-1576. <http://www.contrafort.md/old/2003/108-109/617.html> [Accesat la 05.06.2022].
8. ȘLEAHTIȚCHI, M. *Modelul Coșeriu: Evocare Eugeniu Coșeriu. Anchetă cu participarea unor lingviști, scriitori, oameni de cultură români și străini*. În: *Contrafort*, 2003, nr. 108-109. ISSN 1223-1576. <http://www.contrafort.md/old/2003/108-109/617.html> [Accesat la 05.06.2022].
9. MUNTEANU, E., *Coșeriu, așa cum l-am cunoscut*. În: *Limba Română, Chișinău*, 2022, nr. 10, p. 12-13. ISSN 0235-9111. <https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2723> [Accesat la 25.04.2022].
10. POPOVICI T., *Marele Coșeriu: Reper fundamental al lingvisticii moderne*, Chișinău, Universul, 2016, 452 p. pag. 332. ISBN 978-9975-47-109-1.
11. MUNTEANU Cristinel, *Amintiri și reflecții despre Coșeriu*. În: *Limba Română, Chișinău*, 2012, nr. 11-12, p. 38-45. ISSN 0235-9111. <https://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=1734> [Accesat la 26.05.2022].
12. MUNTEANU Eugen, *O expresie desăvârșită a geniului științific românesc*. În: *Limba Română*, Chișinău, 1992, Nr. 1, p. 53. ISSN 0235-9111.
13. BOJOGA, E. *Un strălucit omagiu adus lui Eugeniu Coșeriu*. În: *Limba Română*, Chișinău, 2005, nr. 12, p. 7. ISSN 0235-9111.
14. COȘERIU, E. *Există o etică particulară a științei și a omului de știință: Interviu cu Eugeniu Coșeriu / Realizat de Eugenia Guzun*. www.sud-est.md, 12 pag. sau: În: „*Sud-Est*”, 2001, nr. 3, p. 9.

15. ROTARU T., *Tatiana ROTARU în dialog cu Eugeniu COȘERIU: „În știință nu căutăm afirmarea noastră personală, ci întotdeauna numai adevărul obiectiv al lucrurilor de care ne ocupăm”*. <https://rotaru.home.blog/2021/07/26/tatiana-rotaru-in-dialog-cu-eugeniu-coseriu-in-stiinta-nu-cautam-afirmarea-noastra-personala-ci-intotdeauna-numai-adevarul-obiectiv-al-lucrurilor-de-care-ne-ocupam/> [Accesat la 25.04.2022].
16. COȘERIU E., *Am ajuns să fiu un cetățean al lumii*. În: *Limba Română*, Chișinău, 2017, nr. 3, pag. 95-118. ISSN 0235-9111. <https://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=3400> [Accesat la 07.03.2021].
17. FURTUNĂ, A. *Evocare*. În: *Limba Română*, Chișinău, 2006, nr. 10, p. 6. ISSN 0235-9111.
18. SALA, M. *Remember*. În: *Limba Română*, Chișinău, 2002, nr. 10, p. 6, p. 21, ISSN 0235-9111
19. CRAIU, C. *O dragoste care a trebuit să aștepte 63 de ani*. În: *Ziarul de Iași*, 7 august 2006. <https://www.ziaruldeiasi.ro/local/o-dragoste-care-a-trebuit-sa-astepte-63-de-ani~ni43es> [Accesat la 03.01.2021].
20. PAVEL, V. *Universalitatea operei lingvistice coșeriene, românească prin geneza ei*. În: *Limba Română*, Chișinău, 2001, nr. 4-8, p. 57. ISSN 0235-9111.
21. CARAGIU MARIOȚEANU, M. *Eugeniu Coșeriu – savantul și omul*. În: *Fonetică și dialectologie*, Vol. 20-21, pag. 7-14, p. 13. ISSN 0071-6855.
22. POPA, Gh. *Un lingvist pentru secolul XXI*, Chișinău, Știința, 2002, pag. 155. ISBN 9975-67-293-0.
23. BOJOGA, E. *Eugeniu Coșeriu este un om universal a cărui știință o împărtășim multe popoare și, prin urmare, fiecare îl consideră ca fiind „al său”*. În: *Limba Română*, Chișinău, 2002, nr. 10, pag. 75- 86, p. 81. ISSN 0235-9111.

Date despre autor:

Cristina VULPE, Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare.

ORCID: 0009-0008-6430-4157

E-mail: cristina.vulpe81@gmail.com

Prezentat la 03.01.2024